

УДК 811.133.622(045)

Л.С. Добровольська, к.пед.н., доц.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

E-mail: lelechcka@yandex.tu

Розглянуто питання вивчення іноземних мов у контексті євроінтеграції, зокрема розвитку іншомовних інтегрованих умінь студентів. На основі лінгводидактичних принципів доведено можливість набуття предметом «Іноземна мова» статусу реально-мовленнєвої дисципліни.

The issue of the article is the question of foreign language teaching in the context of eurointegration, in particular development of students' foreign integrative skills. On the basis of the given lingvodydactic principles, the author proves the possibility of foreign language study to obtain the communicative status.

Рассмотрены вопросы обучения иностранных языков в контексте евроинтеграции, в частности развития иноязычных интегрированных умений студентов. На основе лингводидактических принципов обоснована возможность присвоения статуса реально-речевой дисциплины предмету «Иностранный язык».

Постановка проблеми

Інтенсивні процеси реформування системи вищої освіти України у процесі євроінтеграції зумовлюють наполегливі пошуки шляхів здійснення ефективних перетворень в освітньому просторі.

Україна як незалежна держава здійснює модернізацію освітньої діяльності згідно з вимогами Ради Європи. Приєднання вищих навчальних закладів України до Болонського процесу є важливим кроком для підвищення ефективності та якості підготовки випускників на європейському рівні.

Відповідно до навчальної програми «Вища освіта України і Болонський процес» входження України до європейського простору вищої освіти є одним із головних чинників під час реалізації визначеного стратегічного напрямку інтеграції України до Європейського Союзу. Створення європейського простору вищої освіти ставить складні завдання щодо збільшення мобільності студентів, більш ефективного міжнародного спілкування, легшого доступу до інформації та більш глибокого взаєморозуміння [1].

Предмет «Іноземна мова» необхідно вивести з ракурсу навчальної дисципліни і вивчати його засобами будь-якого іншого близького за інтелектуальним розвитком студентів предмета.

Набуває актуальності розвиток іншомовних інтегрованих умінь студентів у процесі вивчення певних дисциплін навчального циклу іноземною мовою.

Аналіз досліджень і публікацій

У сучасній методиці викладання іноземних мов виділяють ефективну інновацію – метод «занурення» в іншомовне середовище.

З. Корнева, Р. Мартинова [2], О. Тарнопольський [3] пропонують вивчати іноземну мову не як навчальний предмет, а під час вивчення освітніх курсів чи певних навчальних дисциплін.

Учені вважають, що за допомогою розроблених курсів (начальних дисциплін) будуть створені природні умови для розвитку іншомовних реально-мовленнєвих, а саме інтегрованих умінь у немовному середовищі.

Особливістю навчання іноземної мови за цим методом є взаємопов'язане вивчення іноземної мови та спеціальної дисципліни, а також оволодіння навчальним матеріалом без опори чи з мінімальною опорою на рідну мову учнів.

Додаткові навчальні дисципліни викладають лише іноземною мовою, тому метою вивчення таких дисциплін є не вивчення граматичної чи лексичної будови іноземної мови, а предметне спілкування між викладачем і студентом за питаннями конкретної навчальної дисципліни.

У такому разі мова є рушійною силою в обговоренні та розв'язанні немовних навчальних проблем, що відповідає вимогам Ради Європи щодо володіння іноземною мовою та сприяє розвитку інтегрованих умінь.

Згідно з дослідженнями Р. Мартинової [2] та О. Тарнопольського [3] під інтегрованими вміннями ми розуміємо здатність тих, хто навчається, брати участь у двох наявних видах діяльності одночасно.

Одна діяльність є основною, а друга – другорядною, що передбачає концентрацію уваги тих, хто навчається, на першому виді діяльності та підтримку уваги на другому [2].

Мета роботи – обґрунтувати, що правильно згруповані лінгводидактичні принципи є необхідною умовою розвитку іншомовних інтегрованих умінь, оскільки вони включають усі необхідні вимоги, що висувуються до навчання іноземних мов у контексті євроінтеграції.

Лінгводидактичними принципами організації будь-якого процесу навчання, зокрема й процесу розвитку іншомовних інтегрованих умінь студентів, мають бути класичні дидактичні принципи. Ці принципи є вихідними положеннями взаємодії викладача та студентів. Вони також визначають різні сторони навчання: змісту, методів, засобів, форм, відображають загальні вимоги до формування змісту навчання та організації навчально-виховного процесу [4].

Процес вивчення предмета «Іноземна мова» відрізняється від інших навчальних дисциплін тим, що основним завданням у ході вивчення іноземної мови є не накопичення знань, а процес оволодіння учнями іншомовною комунікативною діяльністю [5].

З огляду на це розглянемо найважливіші лінгводидактичні принципи розвитку іншомовних інтегрованих умінь студентів.

Принцип використання іноземної мови як засобу вирішення немовленнєвих проблем

В мовному середовищі створення його штучного еквівалента нереально, навіть враховуючи зростаючі контакти з зарубіжними країнами і можливості спілкування з зарубіжними студентами.

Жодна штучно створена мовленнєва ситуація не замінить справжнього спілкування, оскільки студенти розуміють, що це ретельно продумана лінгвістична гра.

В умовах євроінтеграції існує один варіант вирішення цієї проблеми – вивести предмет «Іноземна мова» з ракурсу навчальної дисципліни. Тоді увага студентів концентруватиметься не стільки на формі висловлення, скільки на способі донесення бажаної інформації до свого співрозмовника.

Крім того, студентам доведеться обґрунтовувати свій погляд, відстоювати і доводити його, сперечатись і не погоджуватися з протилежною думкою своїх однокурсників або приймати їхню позицію, але при цьому аргументувати свою точку зору. Це складає сутність використання іноземної мови не як мети навчання, а як засобу вивчення інших, додаткових навчальних дисциплін, що сприяє розвитку інтегрованих умінь.

Принцип рефлексивної активності

Без принципу рефлексивної активності неможливо здійснити процес розвитку іншомовних інтегрованих умінь студентів. За визначенням М. Веста «Іноземна мова», на відміну від багатьох інших предметів є не тим предметом, якого можна навчити, а тим предметом, якого можна навчитися [6].

Необхідним елементом людської діяльності та засобом її вдосконалення є рефлексія.

Теоретичну роль рефлексії у психічному розвитку виділяє Л. Виготський. Він вважає, що нові типи зв'язків і співвідношень функцій припускають як свою основу рефлексію, віддзеркалення власних процесів у свідомості [7]. До процесів рефлексії можна віднести:

- саморозуміння і розуміння іншого;
- самооцінку й оцінку іншого;
- самоінтерпретацію та інтерпретацію іншого.

У психології активність виступає у співвідношенні з діяльністю, виявляючись як динамічна умова її становлення, реалізації видозміни як властивості її власного досягнення. Вона характеризується зумовленістю вироблюваних дій, специфікою внутрішніх станів суб'єкта і його наявною метою [7].

Активність набуває характеру рефлексії за наявності двох умов:

- механізму рефлексії саморозвитку особистості в ході рішення проблемних задач;
- критичного осмислення первинного уявлення про себе, що призводить до побудови нового образу «Я» як суб'єкта творчості.

Під рефлексивною активністю розуміємо якість особистості, що характеризується наявністю в людини розвинутого мислення, умінь і навичок, необхідних для виконання навчальної діяльності, взаємозв'язки інтелектуального і особистісного у психіці людини, критичного уявлення про себе, яке призводить до побудови нового образу «Я» як суб'єкта творчості.

Є. Калугіна розглядає рефлексію як необхідну умову розвитку творчих здібностей у тих, хто вивчає англійську мову. Дослідниця вважає, що рефлексія під час вивчення англійської мови передбачає розумовий процес, який змушує тих, хто навчається, критично мислити, щоб аналізувати нову інформацію, визначати її точність та робити відповідні висновки [8].

Результатом такої розумової діяльності студентів є досягнення кращого розуміння концепції.

Психічні форми вияву рефлексивних процесів під час вивчення англійської мови відповідають дев'ятьом показникам рефлексивної активності [8]:

- критичність мислення студентів;
- прагнення студентів до доказовості навчального матеріалу;
- здатність викладати навчальний матеріал «проблемним методом»;
- прагнення та здатність студентів вести дискусію;
- готовність до адекватної самооцінки;
- здатність до самоуправління;
- вміння творчо вирішувати виникаючі проблеми;
- особистісний підхід до здібностей;
- спрямованість на особистість.

Розвиток іншомовних інтегрованих умінь на основі рефлексії передбачає врахування всіх зазначених факторів розвитку рефлексивної активності.

Принцип повного засвоєння матеріалу

Принцип повного засвоєння матеріалу, що вивчається, є одним із основних лінгводидактичних принципів під час розвитку іншомовних інтегрованих умінь.

Знання з іноземної мови необхідно постійно поповнювати і повторювати з раніше вивченим матеріалом.

Учені В. Безпалько [9], Р. Мартинова [2] досліджували вивчення проблеми повного засвоєння іншомовного матеріалу.

Ученими було доведено, що організація роботи з засвоєнню іншомовного матеріалу в процесі навчання іноземних мов полягає у відтворенні іншомовного вислову в нестандартних творчих умовах.

Принцип повного засвоєння матеріалу, що вивчається, щодо розвитку іншомовних інтегрованих умінь засобами вивчення певних навчальних дисциплін базується на концепції повного засвоєння матеріалу, що була зроблена В. Безпальком. Учений встановив чотири рівні засвоєння матеріалу, що вивчається [9].

Перший рівень передбачає діяльність на пізнання і характеризується здатністю учнів відтворити матеріал, уведений вчителем з рідної мови на іноземну і навпаки [9]. Цей рівень засвоєння іншомовної інформації дисципліни передбачає набуття рецептивних і репродуктивних знань.

Другий рівень характеризується репродуктивною алгоритмічною діяльністю. Для досягнення цього рівня засвоєння іншомовного матеріалу необхідно, щоб уся раніше введена інформація (засвоєна на першому рівні) вживалась у поєднанні з раніше вивченими мовними явищами, утворюючи нові висловлення на рівні словосполучень і речень. Здатність студентів швидко і безпомилково відтворити новий матеріал із раніше вивченим рідною мовою, сприймаючи його іноземною, свідчить про формування рецептивної навички.

Здатність студентів швидко і безпомилково відтворити цей самий матеріал іноземною мовою, за умови його введення рідною мовою, свідчить про сформованість репродуктивної навички [8].

Третій рівень засвоєння іншомовного матеріалу передбачає вживання мовного матеріалу, що вивчається, з раніше вивченим (на основі сформованих рецептивних і репродуктивних навичок) у таких видах робіт:

– у підготовленому монологічному та діалогічному мовленні;

– у непередготовленому усному монологічному мовленні в самостійно складених повідомленнях із проблематики, що вивчається.

Здатність до виконання першого виду іншомовної діяльності свідчить про розвиток репродуктивних лінгвістичних умінь, тоді як виконання останнього виду іншомовної діяльності – про продуктивні лінгвістичні вміння.

Четвертий рівень засвоєння іншомовного матеріалу передбачає більш високий рівень розвитку іншомовних мовленнєвих умінь, тобто інтегрованих, що полягають у взаємодії загальнонавчальних та іншомовних творчих умінь. На цьому рівні вживання мовного і фактичного матеріалу дисципліни, що вивчається, передбачається в таких видах робіт:

– у монологічному писемному підготовленому мовленні;

– у дискусії, обговоренні, аналізі та самоаналізі інформації, що підготовлена студентами.

Рівень засвоєння іншомовної інформації на останньому етапі полягає у становленні рецептивного, репродуктивного та продуктивного видів іншомовної мовленнєвої діяльності, що передбачає розвиток іншомовних інтегрованих умінь, коли увага тих, хто говорить, зосереджена на змісті висловлення з проблем, що вивчаються в освітніх курсах (дисциплінах).

Вивчення нового іншомовного матеріалу з подальшим збільшенням його обсягу є одним із складових принципу повного засвоєння навчального матеріалу.

Принцип навчання способів самостійного здобування знань та формування навичок і вмінь

У процесі розвитку іншомовних інтегрованих умінь принцип навчання способів самостійного здобування знань та формування навичок і вмінь є однією з основних умов їх розвитку.

У рамках традиційної методики викладання іноземних мов існує безліч видів самостійних як мовних, так і мовленнєвих робіт. Проте вони переважно носять закріплювальний характер.

Вивчення ж складних за змістом і цікавих освітніх курсів чи навчальних дисциплін вимагає від студентів значних часових витрат на виконання самостійних творчих робіт. Жоден підручник не може розкрити зміст у повному обсязі. Тільки самостійне, додаткове читання і закріплення матеріалу, що вивчається, у процесі його самостійного пошуку і аналізу призводить до набуття і розширення знань з тієї або іншої галузі науки. Це вимагає від студента, що працює самостійно, своєрідних розумових витрат. Тому розвиток іншомовних інтегрованих умінь уже самою суттю зумовлює самостійну лінгвостислову роботу студентів на сучасному етапі розвитку нашого суспільства.

Висновки

Для реалізації концептуальних засад Болонського процесу необхідно впровадити якісно нову методологію організації навчального процесу, яка забезпечить розвиток іншомовних інтегрованих умінь студентів.

Якщо враховувати зазначені лінгводидактичні принципи організації процесу навчання іноземних мов, предмет «Іноземна мова» набуде статус реально мовленнєвої, комунікативної дисципліни.

Література

1. *Вища освіта України і Болонський процес: навч. програма / розробл.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін.* – К.; Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 18 с.
2. *Мартынова Р.Ю.* Цели обучения иностранным языкам на современном этапе / Р.Ю. Мартынова. – О.: ПНЦ АПН Украины, 2002. – 111 с.
3. *Тарнопольский О.Б.* Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому навчальному закладі освіти: навч. посіб. / О.Б. Тарнопольский. – К.: Фірма «Інкос», 2006. – 248 с.
4. *Онищук В.А.* Дидактика в современной школе: пособие для учителя / В.А. Онищук. – К.: Радянська шк., 1987. – 351 с.
5. *Николаева С.Ю.* Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 1999. – С. 48–50.
6. *West M.* Learning to read a Foreign Language and Other Essays on Language Teaching / M. West. – L.: Longman, 1955. – 100 p.
7. *Выготский Л.С.* Як визначити творчі здібності дитини / Л.С. Выготский. – К.: Радянська шк., 1991. – 232 с.
8. *Калугина А.Е.* Рефлексия как необходимое условие развития творческих способностей обучающихся английскому языку / А.Е. Калугина // *Дополнительное образование.* – 2005. – № 12. – С. 10–12.
9. *Беспалько В.П.* Слагаемые педагогические технологии / В.П. Беспалько. – М.: Наука, 1989. – 192 с.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2011.